

- університету ім. В.Г.Короленка.– Вип.1 (15). – Полтава, 2001. – 200 с. – Серія “Педагогічні науки”. – С.137-141.
3. Комаровська О.А. Театр і школа: виховують одностудії. Книга для вчителя та батьків. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2006. – 92 с.
 4. Станиславский К.С. Статьи. Речи. Беседы. Письма. – М.: Искусство, 1953.
 5. Сухомлинський В.О. Народження громадянина //Вибрані твори: В 5 тт. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С.283-658.
 6. Терентьева Н.А. Художественно-творческое развитие младших школьников на уроках музыки в процессе целостного восприятия различных видов искусства. – М.: Прометей МГПИ им. В.И.Ленина, 1990. – 184 с.
 7. Ушинский К.Д. Избранные произведения. – Вып. 4. Человек как предмет воспитания /Под ред. В.Я.Струминского. – М.-Л.: Изд.-во АПН РСФСР, 1946. – 168 с.

УДК 373.57:37.013

Н.А. Дусь

ТЕХНОЛОГІЯ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено досвід автора щодо формування у майбутніх учителів початкових класів культури педагогічного спілкування шляхом використання технології активного соціально-психологічного навчання.

In the article the author experience is reflected in relation to forming in future teachers of primary school the culture of pedagogical intercourse by the use of technology of active socially psychological education.

Сучасна початкова школа чекає не тільки високоосвіченого “навчителя”, а, в першу чергу, вихователя, який виконує особливу роль – формує особистість громадянина України, закладає його світогляд та моральні цінності, сприяє його становленню як особистості. Для успішного її здійснення він має володіти високим рівнем культури педагогічного спілкування як основи організації навчально-виховного процесу.

В.Усатий, займаючись дослідженням мовлення вчителів початкових класів, довів, що “забезпечення належної якості навчально-виховного процесу в початковій школі залежить, насамперед, від фахової і методичної підготовки вчителя, зокрема, від його знання рідної мови та рівня володіння усним і писемним мовленням” [5: 16].

Тільки оптимальне педагогічне спілкування створює сприятливі умови для формування особистості, дозволяє змінювати стиль управління соціально-психологічними процесами та максимально використовувати індивідуальні особливості вихователя [1: 8]. Висока культура педагогічного спілкування вихователя виступає в цьому випадку соціально-психологічним фундаментом, який дозволяє йому творчо вирішувати складні виховні завдання.

Проблема педагогічного спілкування активно вивчалася В.Грехньовим, І.Зязюном, Л.Петровською, М.Рибаковою, Г.Ридановою, І.Синицею, О.Бодальовим, В.Кан-Каликом, Г.Ковальовим, Я.Коломінським, О.Леонтьєвим, Є.Масловою, М.Сметанським, В.Галузяком, Н.Анікеєвою, А.Анцуповим тощо.

Актуальність даної проблеми підтверджують і сучасні наукові пошуки І.Комарової, Л.Ананьєвої, Л.Філатової, А.Москаленко, І.Тимченко, Т.Алексєєвої, О.Попової, В.Усатого, І.Вахоцької тощо.

Культура педагогічного спілкування учителя як компонент його професійної компетентності, майстерності формується у процесі професійної підготовки у вузі. Але слід

зазначити, що випускники педагогічних вузів недостатньо готові до оптимального, ефективного та виховуючого особистість школяра педагогічного спілкування.

Одним із шляхів вирішення даної проблеми на сьогодні є використання активних методів соціально-психологічної підготовки учителів до педагогічного спілкування, формування та удосконалення їх комунікативних умінь (Т.Яценко, М.Баграмянц, В.Желанова, В.Кан-Калик, Г.Ковальов, А.Коломієць, О.Леонт'єв, В.Каплінський тощо).

У даній статті ми пропонуємо ознайомитися з нашим досвідом формування у майбутніх учителів початкових класів культури педагогічного спілкування шляхом використання технології активного соціально-психологічного навчання.

Методика активного соціально-психологічного навчання (АСПН) розроблена Т.Яценко [6] на основі основних положень педагогічної системи А.Макаренка, В.Сухомлинського та наукових ідей академіка А.Бодальова, принципів тренінгової практики Л.Петровського, Г.Ковальова, Ю.Ємельянова.

АСПН підвищує загальну психологічну культуру спілкування, що є необхідним компонентом будь-якої професійної діяльності, що несе певне педагогічне навантаження. Психологічна підготовка до спілкування заключається у тому, щоб розвинути у педагога здатність надавати учням емоційну та психологічну підтримку, допомагати у вирішенні особистих проблем, проявляти турботу про них. У процесі АСПН моделлю навчання є невимушене, спонтанне спілкування між членами малої групи, яке складається у ситуації “зараз і тепер” [4: 66].

Ми переконані, що ефективність вдосконалення культури педагогічного спілкування студентів зросте саме завдяки запровадженню їх активного соціально-психологічного навчання. Тому нами було організовано спецкурс “Основи педагогічного спілкування: від теорії до практики”.

У роботі спецкурсу брали участь групи студентів, які створювалися нами на основі основних положень формування групи АСПН: навчальна група гетерогенна, закрита; загальна кількість робочих годин – 54; заняття проводилися протягом навчального року один раз на тиждень чи протягом половини навчального року два рази на тиждень; робота проходила у спеціальній аудиторії та у спеціально відведений час.

Робота організовувалася відповідно до принципів: добровільності (“Не хочеш працювати і бути колоністом – можеш йти з колонії”) [3: 296]; конфіденційності (“Проступок, найгірший, якщо він нікому невідомий, у своєму подальшому впливові все одно помре, знищений новими, суспільними звичками і навичками”) [3: 304]; незловживання заохоченнями та покараннями (“...Завжди потрібно старатися карати як можна рідше...”) [2: 70]; індивідуального підходу (не “підганяти” усіх під одну програму особистості, слід надати кожному з учасників індивідуально значиму допомогу у з’ясуванні причин його проблем у спілкуванні та у визначенні стратегічних ліній зміни власних особистісних якостей).

Напередодні формування групи з метою недопущення до роботи спецкурсу “випадкових” (незацікавлених) учасників, нами було проведено первинний відбір у формі вступної лекції-бесіди, спрямованої на висвітлення основних теоретичних передумов, розкриття особливостей функціонування групи, очікуваних результатів роботи. Далі організовувався і вторинний відбір з числа тих студентів, які все ж виявили бажання займатися у групі. З ними проводилася бесіда-дослідження на тему “Я і спецкурс”, де потрібно було дати відповіді на три запитання: “Який я у спілкуванні?”, “Чи можу я стати кращим?” і “Що я маю для цього зробити?”.

Студенти у ході занять ознайомлювалися з основними компонентами культури педагогічного спілкування як окремими розділами курсу, але цей поділ є суто формальним та відносним. Наприклад, вивчаючи проблему конфліктності, студенти обов’язково з’ясовували ускладнення та бар’єри як можливі причини їх виникнення. Зміст курсу відображено у таблиці 1.

Програма спецкурсу “Основи педагогічного спілкування: від теорії до практики”

№ за/п	Назва теми	К-сть годин	
		ЛЗ	ПЗ
I	Культура педагогічного спілкування вчителя в контексті компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців	4	
1.1	Культура педагогічного спілкування вчителя як компонент його професійної компетентності	2	2
II	Мотиваційно-ціннісна основа педагогічного спілкування	12	
2.1	Професійна позиція педагога як детермінантна основа педагогічного спілкування	2	2
2.2	Терпимість педагога як ознака його гуманістичної позиції	2	2
2.3	Стиль педагогічного спілкування та взаємодії як психолого-педагогічна проблема	2	2
III	Компетенція комунікації у педагогічному спілкуванні	12	
3.1	Культура мовлення як компонент педагогічної культури фахівця	2	2
3.2	Техніка мовлення вчителя як передумова його ефективності	2	2
3.3	Основи невербальної комунікації вчителя	2	2
IV	Компетенція інтеракції у педагогічному спілкуванні	16	
4.1	Педагогічна взаємодія як форма здійснення педагогічного спілкування	2	2
4.2	Авторитет учителя як результат його взаємодії зі школярами	2	2
4.3	Взаємостосунки учителя й учнів та їх вплив на характер взаємодії між ними	2	2
4.4	Деонтологія педагогічного конфлікту в системі “учитель-учень”	2	2
V	Компетенція перцепції у педагогічному спілкуванні	8	
5.1	Взаєморозуміння як запорука продуктивності педагогічного спілкування	2	2
5.2	Бар’єри та ускладнення у взаєморозумінні учителя з учнями	2	2
VI	Концепція самовдосконалення у педагогічному спілкуванні	2	
5.1	“Я був – Я є – Я стану”	2	
	Всього:	54	

Також перед вивченням кожної з тем проводилися відповідні дослідження (анкетування, тестування), що дало можливість визначити потенціал студентів з тим чи іншим компонентом та з’ясувати їх особистісні проблеми. Наприклад, вивчення основ комунікативного аспекту культури педагогічного спілкування розпочалося із вивчення рівня розвитку у студентів комунікативних здібностей, їх комунікабельності. Тому робота спецкурсу загалом здійснювалася у формі трикрокової моделі.

У мікроструктуру окремого тренінгового заняття входили ті ж три етапи загальної комунікативної підготовки студентів: 1) етап змістово-мотиваційної підготовки (усвідомлення студентами психолого-педагогічних основ відповідного аспекту проблеми, що розглядається на занятті; проводяться психологічні обстеження студентів з метою вивчення їх потенціалу з даної проблеми, позиції щодо її актуальності та шляхів вирішення, вправи на усвідомлення власних “проблем” як педагога); 2) етап операційно-технологічної підготовки (здійснюється безпосереднє формування готовості майбутніх учителів до оптимального педагогічного спілкування в рамках відповідного його аспекту); 3) етап оцінно-рефлексивної підготовки через безпосередній досвід педагогічного спілкування, шліфування умінь та навичок його організації, моделювання програми комунікативного самокорекції та самовдосконалення.

Було використано два варіанти організації роботи: 1) перші два етапи реалізуються протягом двох годин на лекційному занятті, третій – на окремому двогодинному практичному занятті; 2) перший етап – на двогодинному лекційному занятті, а другий і третій – комплексно на практичному.

Загалом у ході роботи спецкурсу використовувалися різноманітні методи роботи.

Одним із основних методів роботи була групова дискусія. Наприклад, тематична дискусія на теми: “Педагогічна майстерність – дар чи вміння”, “Ініціатори конфлікту – учитель чи учень?”. Так, після закінчення дискусії за темою “Авторитаризм – норма чи

заборона?” О.Чоботар пише: *“Раніше я думала, що авторитаризм – це категорично погано, а демократизм – це завжди добре. Я була впевнена, якого стилю буду притримуватися. Але тепер я зрозуміла, що не все так просто! Мені ще потрібно багато чого усвідомити, щоб зробити правильний вибір!”*.

Також студенти виконували різні професійно зорієнтовані малюнки: проєктивний малюнок (“Мій ідеальний партнер у спілкуванні”, “Учень, якого я чекаю” (рис.1), вільний малюнок (за бажанням) (рис.2), перехресний малюнок (“Моя робота в групі АСПН” і “Дорога мого життя”), малюнок кризової ситуації в групі (рис.3 і 4), розмовне малювання, додаткове малювання.

Популярними серед студентів були сучасні методи роботи: прийом вільних уявлень (“Наша група “ДО і ПІСЛЯ”) (рис.5); розігрування рольових ситуацій (наприклад, учителя, що ображає учня та учителя, ображеного учнем); психодрама; відеотренінг; психогімнастика; вироблення карти (програми) самовдосконалення; “мозкова атака”; “пошук інформації”; “займи позицію”; “асоціативний куц”; “педагогічна реклама”; аналіз педагогічних ситуацій; розв’язування педагогічних задач; імітаційні ігри.

Рис.1. Проєктивний малюнок, виконаний членом тренінгової групи Я. Долідзе на тему: “Учень, якого я чекаю”

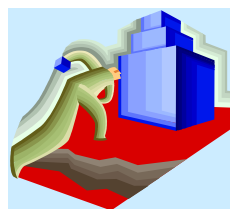

Рис.2. Вільний малюнок на тему: “Я на шляху до вершини майстерності спілкування”, виконана членом тренінгової групи Д.Гуцул

Рис.3. Малюнок кризової ситуації в тренінговій групі, виконаний О.Сауляк

Рис.4. Малюнок кризової ситуації в комунікативній підготовці члена тренінгової групи Т.Антонюк

Рис.5. Результат роботи за прийомом малювання вільних уявлень члена тренінгової групи В.Козака на тему: “Наша група “ДО і ПІСЛЯ”

Практикувалися й професійно-зорієнтовані завдання, наприклад, створення “Клятви педагога”: *“Клянусь: Жити! Творити! Світити щирим серцем і вільною душею в ім’я щасливого дитячого майбутнього!”* (О.Варгатюк).

Після закінчення роботи спецкурсу було проведено повторні психологічні обстеження студентів з метою усвідомлення ними якісних змін, досягнутих ними в результаті відвіданих занять, бесіди з метою колективного самоаналізу членів тренінгової групи в плані комунікативної майстерності. Так, член тренінгової групи Ю.Коляска пише: *“Здається, що спілкуватися – це дуже просто. Можливо! Але – не вчителю, для якого слово – це знаряддя праці! Справжній педагог повинен шукати серед учнів товаришів, друзів, дбати про те, щоб приносити їм користь. Він має дарувати дітям радість, благо краси, щастя і добра. Його педагогічний обов’язок – хотіти та вміти глибоко поважати людську особистість у своїх вихованнях. Він повинен виховувати почуття власної педагогічної гідності, честі, виховувати у собі господаря свого життя, душі, думок та вчинків. Саме у цьому мені допоможе дорогоцінний досвід спілкування з колегами-друзями у рамках спецкурсу “Основи педагогічного спілкування: від теорії до практики”*.

Свою ефективність у комунікативній підготовці студентів довело і ведення ними щоденників самоспостережень *“Я бачу. Я чую. Я роблю висновки”*, де студенти висвітлюють свої власні здобутки у процесі педагогічної практики, безпосереднього досвіду спілкування з школярами, педагогічні знахідки, здійснюють ретельний аналіз та оцінку своєї комунікативної поведінки та поведінки одногрупників, колег, учнів і, як наслідок – роблять висновки про їх доцільність, формулюють поради щодо їх уникнення чи розвитку.

Проведена робота підтвердила припущення про те, що метод АСПН успішно може використовуватися в педагогічних вузах з метою комунікативної підготовки фахівців. Саме в таких умовах майбутній учитель початкових класів, який не має безпосереднього досвіду комунікативної діяльності, отримає міцну основу для її успішного здійснення в майбутньому. Загалом питання розробки методики формування культури педагогічного спілкування у майбутніх учителів на сьогодні залишається особливо актуальним, маючи широкі можливості для свого вирішення у світлі виникнення нових освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 47 с.
2. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – М., 1952. – Т.5. – С.70.
3. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – М., 1952. – Т. 7. – С.296.
4. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В.А. Ядова. – Л., 1979. – С. 66.
5. Усатий В.Д. Розвиток мовленнєвої культури майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2001. – 19 с.
6. Яценко Т.С. Активна соціально-психологічна підготовка вчителя до спілкування з учнями: Кн. для вчителя. – К.: Освіта, 1993. – 208 с.

УДК 378.14

Т.В. Зубенко

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються мета, завдання та зміст діяльності Центру міжкультурних комунікацій, створеного в Інституті педагогічної освіти Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського.

The article deals with the purpose, tasks and content of activity of the Center of Intercultural communications which was created in the Institute of pedagogical education of the Mykolayiv state university named after V.O.Sukhomlynskyi.